

SUNT ATQUE PERCUSSI IN CONPECTU DOMINI. — Omnis exploratores, præter Josue et Caleb, subita morte puniti fuerunt, *coram Domino*, id est, sententia a Deo in eos lata et plaga ab eo in ipsos immissa, ut omnes viderent iudicium et vindictam Dei super illos. Aliqui asserunt pestem in eos inmissam esse. R. Salomon ait quod lingue eorum, quibus detraxerant terræ promissæ, inflata fuerint, et venenum stillarint, ipsique subito mortui sint. An id ita contigerit, an vero alia plaga percussi sint, novit Deus. Historia hæc respondet comminationi, eaque de causa per anticipationem hic inseritur, antequam Moses minus Dei retulisset populo.

39. LOCUTUSQUE EST MOYSES UNIVERSA VERBA HÆC AD OMNES FILIOS ISRAEL. — « Verba, » scilicet sententiam mortis a Deo latam in omnes innumeros ab anno 20 et supra, vers. 29.

ET LUXIT POPULUS NIMIS, — valde, mirum in modum, tum ob sententiam hanc mortis in se latam, tum ob mortem miserabilem exploratorum, quam oculis conspexerant.

40. ET ECCE MANE PRIMO SURGENTES, ASCENDERUNT VERTICEM MONTIS — Idemque, ut sic statim penetrarent in Chanaan. Ecce stulti, dum fugiunt vitia, in contraria currunt : Hebrei ante aversi a Chanaan, jam in eam præcipites ruunt sine consilio, nutu et ope Dei, ideoque utrobique inobedientes, utrobique mulctantur et exduntur.

Appositum apologetum narrat Cleobulus apud Plutarchum in *Convivio septem sapientum* : Luna, ait, a matre petit ut sibi tunicam congruentem texeret. Cui mater : Quomodo id possim, cum jam te plenam, jam semiplenam, jam corniculatam videam? Sic homini fatuo et vitioso nulla est mensura : stultus enim ut luna mutatur : nunc animosissimus est, nunc timidissimus ; nunc parat, nunc rebellat.

Vere dixit Valerius Maximus, lib. 1 : « Ducis in consilio posita est virtus militum. » Et Archidamus videns filium suum nimis temere contra Athenienses pugnantem : « Aut vires, ait, tibi sunt augende, aut minuenda audacia. » Et Phocion pugnantibus contra Macedones, cum multi juvenes accurrentes suaderent ei ut in colle castra collocaret e : « O Hercules, ait, quam multos duces, milites vero perpaucos! » notans juvenem temeritatem, que duci prætere conaretur, cum militis sit non dare consilium, sed exequi ; testis Plutarchus in *Apophtheg.*

Apud Macedones injussu duces arma capere ; in ordines ire, aut hostes invadere, lege militari severe cavebatur, ait Alexander ab Alexandro, lib. III, cap. xx. Philippus rex Archidamum morte mulctavit, quod cum eum perseverare cum armis jussisset, ille deposuisset ; testis est Elianus, lib. XIV. Sub Lysandro classis Lacedæmoniorum præfecto, Dercyllides accusatus quod ordines non servasset, ignominie causa stare jussus est sententiam præ se ferens. Hæc enim non servati ordinis poena est, inquit Xenophon.

PARA. I SIMUS ASCENDERE AD LOCUM, DE QUO DOMINUS LOCUTUS EST, QUIA PECCAVIMUS. — Quasi dicant : Fuimus inobedientes Domino, jam facti nos penitet, cupimus obedire Deo, nec cogitare de reditu in Ægyptum, sed statim per montes pervadere in terram promissam. Verum rursus peccant inobedientia : jussu enim Dominus ut reverterentur per viam maris Rubri (1).

44. AT ILLI CONTENEBRATI (EXCECALI) INOBEDIENTIA ET CUPIDITATE PENETRANDI IN CHANAAN, NOLENTES ACQUIESCERE JUDICIO MOYSIS ASCENDERUNT IN VERTICEM MONTIS, — in quo habitabant Chananæi et Amaleciti, qui invadentes Hebræos occiderunt. Facile enim erat eis alto loco positus, Hebræos ægre ascendentes dejicere et deturbare. Hinc prudentes belli duces captant et præoccupant loca edita, item secundum ventum, solem et pulverem. Hoc faciebat C. Marius iustis dux Romanorum, qui Cimbros devicit : unde eum Popidius Silo hostium dux Mario significaret : « Si es, o Mari, magnus Imperator, veni, et prælio decerne ; » respondit Marius : « Imo si tu es magnus Imperator, coge me invitum decertare. » Ita Plutarchus in *Mario.*

45. PERSECUTUS EST EOS USQUE HORMA. — Est proleptis : *Horma* enim, id est *anathema*, vocatur hic terra, que postea a strage ibi edita ab Hebræis, vocata est *Horma*, *Nim.* cap. xxi, 3 ; *Horma* ergo significat hic terminum, et limites terræ, postea percussæ ab Hebræis. Ita Abulensis. Alii putant hoc *Horma* alium esse locum, qui æque ut ille cap. xxi, vers. 3, dictus sit *Horma*, a clade hæc et anathemate Hebræorum.

(1) Vers. 43. Pro eo quod, Maurer vertit, nam idcirco, scilicet ut hostium gladio interfecti caderetis, a Jova, etc., effectum posito pro causa, ut *Gen.* xviii, 5 ; xx, 8.

(2) Melius, et temere ascenderunt. על תאמיל. hinc it. hiph. arroganter, confidenter, temere egit. Adverbialiter sumitur. Vulgatus יתעלל pro יתעלל cepisse videtur.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Statuitur certa mensura libaminum singulis hostiis. Secundo, fertur lex de dandis primitiis panum, messis et uvarum, vers. 18. Tertio, colligens ligna in sabbato jubetur lapidari, vers. 32. Quarto, jubet Deus ut Hebræi gestent fimbrias, quæ eos semper admonent legis Dei, vers. 37.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Loquere ad filios Israel, et dices ad eos : Cum ingressi fueritis terram habitationis vestræ, quam ego dabo vobis, 3. et feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut victimam, vota solventes, vel sponte offerentes oblationem Domino in holocaustum, aut victimam, vota solventes odorem suavitatis Domino, de bobus sive de ovibus : 4. offeret quicumque immolaverit victimam, sacrificium simile, decimam partem ephi, conspersæ oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin : 5. et vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ dabit in holocaustum sive in victimam. Per agnos singulos 6. et arietes erit sacrificium simile duarum decimarum, quæ conspersa sit oleo tertiæ partis hin : 7. et vinum ad libamentum tertiæ partis ejusdem mensuræ offeret in odorem suavitatis Domino. 8. Quando vero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut impleas votum vel pacificas victimas, 9. dabis per singulos boves similes tres decimas conspersæ oleo, quod habeat medium mensuræ hin : 10. et vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ in oblationem suavissimi odoris Domino. 11. Sic facies 12. per singulos boves et arietes et agnos et oves. 13. Tam indigenæ quam peregrini 14. eodem ritu offerent sacrificia. 15. Unum præceptum erit atque iudicium tam vobis quam advenis terræ. 16. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 17. Loquere filiis Israel, et dices ad eos : 18. Cum veneritis in terram, quam dabo vobis, 19. et comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino 20. de cibis vestris. Sicut de areis primitias separatis, 21. ita et de pulmentis dabit primitiva Domino. 22. Quo, si per ignorantiam præterieritis quidquam horum, quæ locutus est Dominus ad Moysen, 23. et mandavit per eum ad vos, a die qua cepit jubere et ultra, 24. oblitaque fuerit facere multitudinem : offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suavissimum Domino, et sacrificium ejus ac liba, ut æremonie postulant, hirentque pro peccato : 25. et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel, et dimittet eis, quoniam non sponte peccaverunt, nihilominus offerentes incensum Domino pro se et pro peccato atque errore suo ; 26. et dimittet universæ plebi filiorum Israel, et advenis qui peregrinantur inter eos : 27. et dimittet coram Domino, impetrabitque ei veniam, et dimittet illi. 28. Quod si anima una nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo : 29. et deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccaverit coram Domino, impetrabitque ei veniam, et dimittet illi. 30. Quod si anima una nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo : 28. et deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccaverit coram Domino, impetrabitque ei veniam, et dimittet illi. 29. Tam indigenis quam advenis una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes. 30. Anima vero, que per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille, sive peregrinus (quoniam adversus Dominum rebellis fuit), peribit de populo suo : 31. verbum enim Domini contempserit, et præceptum illius fecit irritum : idcirco delebitur, et portabit iniquitatem suam. 32. Factum est autem, cum essent filii Israel in solitudine, et invenissent hominem colligentem ligna in die sabbati, 33. obtulerunt eum Moysi et Aaron et universæ multitudini. 34. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. 35. Dixitque Dominus ad Moysen : Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. 36. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus, et mortuus est sicut præceperat Dominus. 37. Dixit quo-

que Dominus ad Moysen : 38. Loquere filiis Israel, et dices ad eos ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas : 39. quas cum viderint, recorderent omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas et oculos per res varias fornicantes, 40. sed magis memores preceptorum Domini faciant ea, sicutque sancti Deo suo. 41. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem Deus vester.

Num. 2. 2, 3 et 4. CUM FECERITIS ORATIONEM DOMINO IN HOLOCAUSTUM, AUT VICTIMAM (pacificam, etc.), OFFERET QUICUNQUE IMMOLAVERIT VICTIMAM, SACRIFICIUM SIMILE. — Hinc et ex aliis locis patet libamina tantum addi solere in holocausto et victima pacifica, non vero in victima pro peccato, eo quod in ea nullæ carnes levo adolerentur. Libamina enim tantum addebantur carnis, tanquam condimenta earum, utpote quæ erant instar cibi et convivii Dei, quod per talia condiri solet. Excipe tamen libamina hostiæ pro peccato in mundatione leprosororum, de quibus *Levit. xiv, 11*, ubi nota : Libamina erant tanquam appendices, vel condimenta sacrificii, erantque quinque, scilicet primo, simila; secundo, oleum; tertio, vinum; quarto, sal; quinto, thus; sed quia sal et thus modica erant, hinc certa eorum mensura hic non prescribitur, ceterorum autem trium prescribitur.

Libamina erant quinque.

Quando lata sit libamina sit lata?

Nota secundo : Olei et vini in libando, semper eadem mensura statuitur.

Quæres, quoto anno post egressum ex Ægypto, et in quota mansione lata sit hæc lex, et aliæ que innoxuntur hoc cap. et seq. usque ad cap. xx?

Respondeo : Id incertum est. Nam Moses præterit hic septedecim mansiones : ultima enim, cujus meminit cap. præced., fuit decima quinta in Rethma; cap. vero 20, vers. 1, narrat eos venisse in Cades, ubi fuit trigesima tertia mansio : reliquas ergo medias, puta septedecim, elicit et præterit. Verisimile tamen est omnia hæc secundo anno egressus ex Ægypto esse dicta et facta. Nam cinere vitule rufæ, de quo cap. xix, non diu caruisse videntur, ob crebras purificationes hoc cinere necessario faciendas, post institutas in Sinai ceremonias, sacrificia, et sacerdotes.

3. **ADOLENTES ODORUM SUAVITATIS.** — cremantes, scilicet victimam; que crematio erat in odore suavitatis, id est Deo erat accepta et grata, uti nobis gratus est odor aliquis suavissimus, v. g. thuris, rosæ, musci, etc.

De bobus sive de ovibus, — aut hircis, sive hædis, ut patet vers. 11.

4. **QUICUNQUE IMMOLAVERIT VICTIMAM,** — quicumque obtulerit victimam immolandum. Laici enim offerbant tantum victimas, non autem immolabant : hoc enim erat sacerdotum.

5. **ER VITUM AD LINA** (id est libamina) **PONDENDA.** — Unde Hebraice est, et vinum ad libationem. Ita et Chaldaice et Septuaginta.

NOTA : Modus et ritus libationis erat hic, uti recte annotavit Abulensis : laicus offerens victimam et libamina, domi sue in farinam, victime sue prescriptam, superfundebat oleum, idque ea mensura, quæ hic præcipitur, scilicet pro una decima, sive pro uno gomor simile, fundebat quartam partem mensuræ hinc : pro duabus decimis fundebat tertiam partem hinc : pro tribus, medietatem hinc. Hinc erat mensura continens duodecim sextarios Hebræos, sive scyphos, tredecim unciarum aque, aut vini, ut ostendam in fine operis. Farina ergo hæc, libanda Deo, non poterat misceri aqua : sicut enim habita fuisset immunda, et inepta sacrificio, uti docet Abulensis in cap. xxviii Num. Quest. XIII, sed oleo miscenda erat. Deinde farinam ita commixtam atterebat offerens ad Sanctuarium, una cum vini mensura hic prescripta, tradebatque ea sacerdoti, qui ea accipiens, effundebat vini partem in victimam cremandam, uti colligitur vers. 5, et cap. xxviii, vers. 14; atque ex simila tollebat pugillum, quem cremabat super altare : reliquam vero simillam et vinum in suos usus servabat. Libamina enim semper maxima ex parte cedebant sacerdoti, etiam in holocaustis.

Ritus ergo sacrificandi et libandi erat hic : sacerdos victimæ carnes, vel adipem, si is solus cremandus erat, imponebat altari; deinde ex simila, quæ sale et certa mensura olei commixta et condita erat, tollebat pugillum, eumque victimæ cremandæ imponebat; simulque non super simillam tantum, sed et super ipsam victimam, vini portionem hic prescriptam effundebat; denique tunc victimæ imponebat, ac mox subiectis lignis ignem excitabat, eoque victimam cum libaminibus Deo addebant et conerabant.

PER AGNOS SINGULOS. — Hæc verba ad præcedentia, cum Bibliis regis, (Hebræo, Chaldaeo et Septuaginta, referenda sunt, non ad sequentia. Cum agno enim una decima simile, cum arietis vero due decime simile erant offerende, uti sequitur.

Ubi nota : Quo majus erat pecus aut victima, eo majus dandum erat libamen. Nam cum agno (sub quo et hædum intelligi) qui necdum excessisset annum, danda erat decima simile, et quarta pars hinc olei, quam vini; pro ariete vero, vel hircio danda erant due decime simile, cum tertia parte hinc olei et vini; denique pro vitulo, vel bove danda erant tres decime simile, cum medietate hinc olei et vini.

Ritus libandi.

Ritus libandi sacrificii.

Mensura libaminum.

hæc ita esse clare patet ex Hebræo, Chaldaeo, et Septuaginta. Ita Vatablus et Hebræi (1).

Anagoge Cyrillus, lib. XVI *De Adoratione in spir. et verit.* pag. 327 : Vinum, inquit, lætitiæ, oleum hilaritatem designat, quæ in futura gloria inequaliter admittetur Sanctis pro diversa mensura bonorum operum Deo oblaturum.

Pari modo tropologie, majori operi pio plus olei et vini, id est plus hilaritatis et devotionis, est dandum, quam minori.

13. **PEREGRINI,** — id est advenæ, puta proselyti conversi ad judaismum. Illic enim Hebræice vocatur גֵר, quod Noster nunc peregrinum vertit, nunc advenam, ut patet vers. 13, 14, 26 et alibi.

14. **UNUM PRÆCEPTUM ERIT, ATQUE JUDICIUM** (id est statutum, sive lex; hoc enim est Hebræice מִשְׁפָּט *mispat*) **TAM VOBIS QUAM ADVENIS** (proselyti) **TERRE** (2).

19. **SEPARABITIS PRIMITIAS DOMINO DE CIBIS,** (id est de panibus) **VESTRIS,** — uti præcessit. Id clarius patet vers. 20.

20 et 21. **SICUT DE AREIS PRIMITIÆ SEPARATIS : ITA ET DE PULMENTIS DABITIS PRIMITIÆ DOMINO.** — Sub areis intellige et torcularia. Sicut enim ex aris primitias messis, ita ex vinea vel torculari primitias vindemiæ et uvarum in exitu anni, puta in festo Tabernaculorum, Deo offerre debebant. Rursum primitiæ dandæ erant « de pulmentis, » id est de panibus. Ita Hebræa, Chaldaea et Septuaginta. Panes ergo hic vocantur *pulmenta*, quia præci tam Romani, quam Hebræi pullibus pro pane utebantur; unde et Pulliphagi sunt dicti. Nam de aliis cibis omnibus, primitias quotidie dare Deo fuisse pene impossibile. Tantum ergo cum panem pinserent Hebræi, panem aliquem primitiarum dabant sacerdotibus, aut Levitis, qui in illorum urbe erant, vel qui ad primitias recipiendas a pontifice et sacerdotibus erant constituti.

Adhuc hodie Judæorum mulieres quoties pinserunt, *challa*, id est placentam aut tortellam, a reliqua pasta separant, et quasi Domino consecrant. Verum quia non habent amplius templum, nec sacerdotes, quibus illa dabatur, hinc eam in olibanum conjiciunt, atque comburunt: dicunt enim quod non liceat ea vesci; melius sane eam darent pauperibus. Porro formula benedictionis, qua utitur mulier in consecratione hujus placente, hæc est : « Benedictus sis tu, Domine Deus noster, rex mundi, qui sanctificasti nos preceptis, et præcepisti nobis separare placentiam de

pasta, » etc. De primitiis hæc plura dicam cap. xxviii, vers. 12.

Pic ergo, et juxta consilium, imo legem hanc Dei, faciunt matres familias Christianæ, que quoties panem pinsunt, toties panem unum in primitiis Deo et pauperibus seponunt.

22 et 24. **QUOD SI PER IGNORANTIAM PRÆTERIERITIS QUIDCUMQUE HORUM, etc. OBLIQUATE FUERIT FACERE MULTITUDO, OFFERT VITULUM DE ARMENTO HOLOCAUSTUM, etc., HIRCUMQUE PRO PECCATO.** — Dices : *Levit. iv, 13*, præcipitur ut, si tota multitudo filiorum Israel peccet, offerat vitulum pro peccato, comburendum extra castra : quomodo ergo lex hic præcipit vitulum non pro peccato, sed in holocaustum, hircum vero pro peccato offerri?

Respondet Cajetanus, Leviticum loqui de peccatis contra jus divinum naturale commissis, hanc vero legem loqui de peccatis contra jus Dei positivum commissis, ideoque aliam hic, aliam ibi victimam ad expiationem prescribi. Verum hoc non videtur verum : nam illa lex Levitici eodem cap. iv, loquens de victimis et peccatis, tam principum quam particularis ejusque, loquitur de quibuslibet eorum peccatis : ergo pariter cum loquitur de victimis et peccatis totius populi, de quibuslibet ejus peccatis loquitur.

Dico ergo aliam esse hanc legem ab illa Levitici : ac proinde præter vitulum pro peccato *Levit. iv* præcipitur, hic juberi populo peccanti, ut insuper offerat alium vitulum in holocaustum, et hircum pro peccato. Ita Abulensis.

Nota : Hircus hirci pro peccato non cremabatur extra castra (nil enim tale hic dicitur), uti vitulus ille *Levit. iv*, quia sanguis hujus hirci non inferebatur in Sanctum sanctorum, uti inferebatur sanguis illius vituli. Solut ergo adeps hujus hirci cedebat Deo, eique addebatur, carnes vero cedebant sacerdoti : ita enim libat in aliis hostiis pro peccato, juxta legem *Levit. vi, 26*.

24. **ET SACRIFICIUM EJUS, AC LIBA (sacrificium, farreum intellige : Hebræice enim est *mincha*; liba vero sunt libamina olei et vini, quæ cum vitulo et hircio offerri), UT CARENONÆ** (hic a me prescriptæ) **POSTULANT.**

25. **QUONIAM NON SPONTE PECCAVERUNT.** — Quia si sponte, et per superbiam contempserunt præceptum Dei peccaret quis, hic culpam hanc non expiabat sacrificio, sed a judice, si res constaret; sin autem, a Deo puniebatur et occidebatur, ut patet vers. 31.

NIHILOMINUS OFFERENTES INCENSUM DOMINO, q. d. Dimittitur eis peccatum, quia per ignorantiam commissum est; ita tamen ut nihilominus offerant « incensum ». Id est, sacrificium sive victimam jam prescriptam, quæ Deo incendatur et adoleatur. Patet ex Hebræo, Chaldaeo et Septuaginta. Sic enim « incensum », vel ut Hebræice est, *ignitio*, sæpe in Levitico capitur, non pro thymianate, sed pro sacrificio et victima animalium.

(1) Alii vertunt, *qualem numerum in his fecerit, talem quoque numerum facies in illis, q. d. Tot ferta et libamina afferetis, quot peccata sacrificabilis, ita ut nullum sacrificium fiat sine ferta et libamine.*

(2) Priora versiculi ista verba ex hebr. sunt ita vertenda, *quod ad tantum tantum attinet, unum idemque sit institutum omnibus. Alii, hæc mala, וְקָדָרְךָ פְּרוּ וּבְרָכָה הָיוּ*

30. QUONIAM ADVERSUS DOMINUM REBELLES F. IT.— Septuaginta et Chald. *quoniam Dominum irritaverunt*.

31. PRECEPTUM FECIT IRATUM. — non quoad obligationem precepti, sed quoad ejus finem et usum, qui est obedire precepto. Sic Hebræi sæpe dicunt: Irritam fecit legem, id est, legem transgressus est, violavit, illicque inobediens fuit; talis enim quantum in se est, infringit, destruit et irritam facit ipsam legem.

32. FACTUM EST AUTEM, CUM, etc., INVENISSENT HOMINEM COLLIGENTEM LIGNA IN DIE SABBATI. — Hinc patet in deserto servatum fuisse sabbatum, etsi alia ceremonialia ibidem servata non sint: quia sabbatum, Dei voce in Sina, toti populo promulgatum erat, *Exodi* xx, 8. Servarunt ergo Hebræi in deserto sabbatum, quoad vacationem ab operibus, non autem quoad sacrificia, ut scilicet in sabbato offerrent duos agnos, unum mane, alterum vespere; nec enim post discessum e Sina sacrificarunt, nisi in Chanaan.

34. NESCIENTES QUID SUPER EO FACERE DEBERENT. — Hebraice, *כי לא ידעו* *hi lo parus*, id est, *quia non declaratum*, vel, ut Septuaginta, *decretum erat, quid foret ei*. Licet enim *Exodi* xxxi, 14, poena lata esset in violantem sabbatum, tamen ignorabant Hebræi an pro tantillo opere, quale erat colligere ligna, morte aliquem plecti vellet Deus; et si id vellet, ignorabant quo genere mortis eum afficeret. Jubeat ergo hic Deus eum lapidari. Vide hic quam rigide et severe precepta et festa sua servari mandet Deus.

Gregorius Turonensis, lib. I *De Gloria Martyr.* cap. xv, narrat mulieris ejusdem Dominica pinensis panem, manum protinus divino igne fuisse succensam.

Rodericus Toletanus, part. IV *Histor. Hispan.*, narrat Joannem Castellæ regem victoriosum, cum Dominica die ante prandium equitationi vacaret, ab equo cespitante dejectum et obrutum occubuisse, ut discamus diem festum dare Deo, non venationibus, aut vanis ludis. In Vita S. Austregisili Archiepiscopi Bituricensis, que exstat apud Surium 20 maii, cap. ix, narratur quod, cum militor quidam nomine Monulphus, die Dominica molam reficeret, manubrium instrumenti ejus manu ita adhaseret, ut nullus id inde posset amovere. Propripit etiam sanguis inter digitos, qui compressens fetore suo omnibus movebat nauseam. Sed hic a S. Austregisilo manum ejus tangente sanatus est. Eucherius in Vita S. Maurilii et sociorum Martyrum scribit aurifabrum quemdam Gentilem, quod Dominica die domi laboraret, a Thebas Martyribus verberatum fuisse, eoque terrore Christianum affectum esse.

38. DICES AD EOS UT FACIANT SIBI FIMBRIAS PER ANGULOS PALLIORUM. — Hebraice, *ut faciant sibi fimbrias ad alas*, id est, ad extremitatem vestium, puta extumarum, que pallia vocantur: in iis ergo jubentur Hebræi fimbrias filatim asserere, vel altiter, ut essent eo modo, quo videmus fim-

bras, vel fila reliqua exstare in extremitatibus telarum (1).

Hinc Pharisei, teste Christo, *Matth.* xxiii, 5, ut viderentur religiosiores aliis, magnificabant hasce fimbrias: imo Christus ipse, more gentis sue, gestavit has fimbrias, ut patet *Luce*, vii, 44, ubi mulier hæmorrhœissa tetigisse dicitur fimbriam vestimenti Christi, et continuo sanata esse. Super has fimbrias inducebant Judæi, et extendebant circumcirca filum, vel teniam, sive vitam hyacinthinam, idque tum distinctionis causa, tum pietatis ergo, ut scilicet hoc esset quasi mneimosynon mandatorum Dei.

Porro erant hæ fimbrie ianthini, id est, violacei et celestis coloris, ut per hoc significaretur Judæorum conversationem et spem debere esse in celo, ut cogitationem habentes apud Deum, Dei timorem et presentiam semper per oculos haberent; hoc enim est quod sequitur: « Quas cum viderint, recorderentur omnium mandatorum Domini. »

Judæi, adhuc hoc tempore, in synagogis suis hæc ceremonia utuntur. Habent enim inter cæteras vestes unam similem thoraci, nisi quod manicis careat, qua utuntur quotidie in precibus suis, eamque induunt super omnes alias vestes, illamque vocant *כנפיות ארבע* *arba canpnot*, id est, quadrangulum; habet enim quatuor alas vel angulos, in quibus pendent *szioth*, id est, fila illa reorta, sive fimbrie, que ipsi vulgo *zotten* nuncupant, dicuntque eas peculiarem habere vim contra malam concupiscentiam, idque ex eo quod hic subditur: « Nec sequantur cogitationes suas et oculos, per res varias fornicantes. » Quare qui inter eos religiosiores vel potius supersticiosiores sunt, hæc veste fimbriata semper induuntur sub aliis vestibus, inquit Oleaster et alii. Addit S. Hieronymus in cap. xxiii *Matthæi*, Judæos fimbriis hisce inseruisse acutissimas spinas, ut ambulantes, per earum puncturam legis divine semper admonerentur. Quid jam faciant Christiani? quomodo satagent, ut lex Dei eorum oculis jugiter observetur (2)?

39. NEC SEQUANTUR COGITATIONES SUAS ET OCULOS, PER RES VARIAS FORNICANTES. — Hebraice, *ne exploratis, vel aspiciatis, aut investigetis post cor vestrum, et post oculos vestros, post quos vos fornicamini, q. d.* Gerite has fimbrias, ut iis admoniti legis Dei, non sequamini cogitationes, et, ut Chaldeus vertit, *היררר* *hirhur*, id est, curiositas impiam cordis vestri, et concupiscentiam oculorum vestrorum, quos sequentes aberratis a præceptis Dei, et tanquam fornicarii alieno rerum concupiscaturum amore et peccatis vos polluitis, ait Vatablus.

(1) Fimbrias. gall. *houppes*.
(2) Vers. 39. Hebr. est, *et erit vobis ad aspectum, seu adspiciendum, et videndum eas*. Verbum *פיו* et *prosvictendi* significatum obtinuisse patet e *Cant.* u. 9.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Core, Dathan, Abiron et Hon rebellant Moysi, ambiuntque sacerdotium cum aliis 250. Unde ipsi vivi a terra absorbentur; socii vero eorum 250 thurificantes igne divino afflantur. Hinc, vers. 41, murmurat populus: unde Deus ex eo 14700 igne consumit; ignem grassantem oratione sua cohibet Aaron.

1. Ecce autem Core filius Isaar, filii Caath, filii Levi, et Dathan atque Abiron filii Eliab, Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben, 2. surrexerunt contra Moysen, aliquæ filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres Synagogæ, et qui tempore concilii per nomina vocabantur 3. Cumque stetit adversum Moysen et Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus. Cur elevamini super populum Domini? 4. Quod cum audisset Moyses, cecidit pronus in faciem; 5. locutusque ad Core et ad omnem multitudinem: Mane, inquit, notum faciet Dominus qui ad se pertineant, et sanctos applicabit sibi; et quos elegerit, appropinquabunt ei. 6. Hoc igitur facite: Tollat unusquisque thuribula sua, tu Core, et omne concilium tuum: 7. et hausto cras igne, ponite desuper thymiama coram Domino; et quemcumque elegerit, ipse erit sanctus: multum erigimini, filii Levi. 8. Dixitque rursus ad Core: Audite, filii Levi: 9. Num parum vobis est, quod separavit vos Deus Israel ad omni populo, et junxit sibi, ut serviretis ei in cultu tabernaculi, et staretis coram frequentia populi, et ministraretis ei? 10. Idcirco ad se fecit accedere te et omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam sacerdotium vindicaretis, 11. et omnis globus tuus stet contra Dominum? quid est enim Aaron ut murmuratis contra eum? 12. Misit ergo Moyses ut vocaret Dathan et Abiron filios Eliab. Qui responderunt: Non venimus; 13. numquid parum est tibi quod eduxisti nos de terra, quæ lacte et melle manabat, ut occideres in deserto, nisi et dominatus fueris nostri? 14. Revera induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis et mellis, et dedisti nobis possessiones agrorum et vinearum, an et oculos nostros vis erueri? non venimus; 15. Iratusque Moyses valde, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum; tu scis quod ne asellum quidem unquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. 16. Dixitque ad Core: Tu, et omnis congregatio tua, state seorsum coram Domino, et Aaron die crastino separatim. 17. Tollite, singuli, thuribula vestra; et ponite super ea incensum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum suum. 18. Quod cum fecissent, stantibus Moysæ et Aaron, 19. et coacervasset adversum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit enectis gloria Domini. 20. Locutusque Dominus ad Moysen et Aaron ait: 21. Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repente disperdam. 22. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum universæ carnis, num uno peccante, contra omnes ira tua desæviet? 23. Et ait Dominus ad Moysen: 24. Præcipe universo populo ut separetur a tabernaculis Core, et Dathan, et Abiron. 25. Surrexitque Moyses, et abiit ad Dathan et Abiron; et sequentibus eum senioribus Israel, 26. dixit ad turbam: Recedite a tabernaculis hominum impiorum, et nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum. 27. Cumque recessissent a tentoriis eorum per circuitum, Dathan et Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum, cum uxoribus et liberis, omnique frequentia. 28. Et ait Moyses: In hoc scietis quod Dominus miserit me, ut facerem universa quæ cernitis, et non ex proprio ea coram populo. 29. Si commota hominum morte interierint, et visitaverit eos plaga, quæ ei

ceteri visitari solent, non misit me Dominus : 30. sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos, et omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viventes in infernum, scietis quod blasphemaverint Dominum. 31. Confestim igitur ut cessavit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum ; 32. et aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis et universa substantia eorum ; 33. descenderuntque vivi in infernum operi humo, et perierunt de medio multitudinis. 34. At vero omnis Israel, qui stabat per gyrum, fugit ad clamorem pereuntium, dicens : Ne forte et nos terra deglutiat. 35. Sed et ignis egressus a Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. 36. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 37. Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti ut tollat thuribula quæ jacent in incendio, et ignem huc illucque dispergat ; quoniam sanctificata sunt. 38. in mortibus peccatorum : producatque ea in laminas, et affligat altari, eo quod oblatum sit in eis incensum Domino, et sanctificata sint, ut cernant ea pro signo et monimento filii Israel. 39. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi quos incendium devoravit, et produxit ea in laminas, affigens altari : 40. ut haberent postea filii Israel quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, et qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, et omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Moysen. 41. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die contra Moysen et Aaron, dicens : Vos interfecistis populum Domini. 42. Cumque oriretur seditio, et tumultus increceret, 43. Moyses et Aaron fugerunt ad tabernaculum foderis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, et apparuit gloria Domini. 44. Dixitque Dominus ad Moysen : 45. Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque jacerent in terra, 46. dixit Moyses ad Aaron : Tolle thuribulum, et hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens cito ad populum ut roges pro eis : jam enim egressa est ira a Domino, et plaga desavit. 47. Quod eum fecisset Aaron, et cucurrisset ad mediam multitudinem, quam jam vastabat incendium, obtulit thymiama ; 48. et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, et plaga cessavit. 49. Fuerunt autem qui percussi sunt quatuordecim millia hominum et septingenti, absque his qui perierant in seditione Core. 50. Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi foderis, postquam quievit interitus.

1. ECCER AUTEM CORE FILIUS ISAAR, FILII CAATH, FILII LEVI. — Hinc patet Core fuisse consobrinum Moysi et Aaronis, adeoque Moysen et Core fuisse duorum fratrum, scilicet Amram et Isaar filios. Caath enim genuit Amram et Isaar, Amram genuit Moysen et Aaron : Isaar vero genuit Core, ut patet partim hic, partim *Exodi vi, 18* (1).

2. SURRERERUNT CONTRA MOYSEN, — non tam ejus principatum ambientes, quam Aaronis sacerdotio invidentes, quasi illud inique a se, utpote primogenitis (primogenitis enim in lege nature completebat sacerdotium) ablatum esset, et in solum Aaronem a Mose fratre translatum ; maxime vero Core, qui erat primogenitus Isaar, ut

(1) Hebr. est, et sumpsit Core. Sed quid sumpsit ? Id ad hunc locum supplere, mire sese exercuerunt interpretes. Rosenmullerus : *Et suscepti*, scilicet hoc consilium... et insurrexerunt, etc. Nec huic constructioni obstat, ut non tantum omnes, quod verbum *suscepit* in singulari ponitur. Maner, et sumpsit *senes Core, filius Isaar... Dathanem atque Abironem, filios Elitab* (דָּתָן אֶבְיֹוֹן בְּנֵי אֵלִיָּתָב) mendose pro דָּתָן אֶבְיֹוֹן, etc., et *insurrexerunt*, etc.

patet *Exodi vi, 21*, et consobrinus Aaronis, invidit eum sibi preferri, eumque electum esse in sacerdotem, se vero tantum esse Levitam. Id patet ex vers. 10, ubi Moyses eum ambitus sacerdotii arguit ; hinc et jussit litam hanc dirimi thuribus, adolendo thymiama, quod utique sacerdotii erat.

Permisisit Deus hoc Core murmur et seditionem, ut per eam Aaronis sacerdotium confirmaretur et illustraretur. Non enim potest fidelium et sacerdotum Dei gloria resplendere, nisi eam infidelium reprobatio et poena commendat. Quare Core hic expressus fuit hæreticorum et pseudo-sacerdotum typus. Ita Origenes, *Rom. ix*.

Hinc verisimile est hanc seditionem excitatam esse a Core, paulo post Aaronis consecrationem, scilicet eodem anno secundo egressus Hebræorum ex Ægypto ; id magis patebit cap. xx, vers. 1 (2).

(2) Alii : Multum est vobis, nimium vobis arrogatis, quod vos soli adscribitis vobis et usurpatis honorem sacerdotii, quum tamam nos omnes sancti simus, etc.

Abellio
hæc cogit
no 2 ad
vita.

Moraliter, hic discant hi qui in republica vel Ecclesia ad honores evehantur, se multorum invidie et emulationi objici, eamque modeste et generose ferant ac superent. Ita Scipio Africanus, Græco cum suis contra eum clamante interficiendum esse tyrannum : « Merito, inquit, patriæ bellum facientes, me prius sublatum voluit. Roma enim Scipione incolumi cadere non potest, neque vivere Scipio Roma eversa. » Idem a duobus Petiliis de gravibus criminibus accusatus apud populum : « Hæc ipsa, inquit, die Carthaginienses et Annibalem devici, itaque nunc coronatus ascendo ad Capitolium, rem tibi sacram facturus : qui volunt, de me ferant suffragia ; » atque hæc locutus ascendit, sequente populo, destitutisque qui eum accusabant. Ita Plutarchus in ejus Vita. Nimirum alta petunt venti, feriuntque summos fulmina montes. Hinc suadebat Cato ut potentes parce sua potestate uterentur : sic enim eum diuturnam habituros, et invidiam vel evasuros, vel restincturos.

Vere dixit Clemens Alexandrinus, lib. VII *Stromatum* : « Quidquid est pulchrum sequitur motus, » id est, reprehensor, presertim æmulus et invidus. Pulchrum Aaronis sacerdotium scelestus est motus Core : pulchram Magdalene unctio-nem scelestus est motus Judas, sed laudavit Christus. Viri zelosi et religiosi quot hodie habent momos ? quot malignos censors ? Quisquis aliquid pulchri et magni moliris, scito te secutum momum : sed eum non cura, eum opus tuum laudat Christus. Cessabunt rodere momi ; virtus tua et laus tua in teatro mundi totius celebrabitur, idque in æternum.

PER NORINA. — Hebraice, *virii nominis*, id est, celebres, puta primores et sënatores, qui ad consilium evocari solebant.

3. SUFFICIAT VOBIS, — ut privati vivatis, et vestra sorte singuli contenti sitis.

QUA OMNIS MULTITUDO SANCTORUM EST, — quasi dicant : Omnis hic Hebræorum populus sanctus est, Deoque per veram fidem, religionem, cultum et pactum in Sina initum devinctus, et quasi consecratus, æque ac vos, o Moyses et Aaron.

ET IN ISIS EST DOMINUS. — Primo, plenus eis e celo manna ; secundo, præiens iter in columna nubis ; tertio, habitans cum eis in tabernaculo, quasi dicit : Totus hic populus est Dei, et Deus est in eo ; non ergo vos, o Moyses et Aaron, gerere debetis quasi reliqui sanctiores, Deoque conjunctiones sitis, ideoque velle eis præesse.

Moraliter, discite hic quam tumultuosa sibi et aliis sit ambitio. Præclare S. Paulinus, epist. ad Romanianum : « Blandum, inquit, nomen honos, sed mala servitus. » Et Philo, libro *De Joseph* : « Cogitet, ait, qui honorem affectat, tempestatem se affectare. » Et S. Gregorius, I *lib. Pastoral.*, cap. ix : « Quid, inquit, est *servitas culminis*, nisi tempestas mentis ? » et lib. XXXII *Moral.*, cap. xvii vel xix : « Omne, ait, quod hic eminet,

plus meritoribus terrori sunt ac formidini. » Et serm. 6 in Psalm. *Qui habitat* : « Veritas, inquit, est, que sedula suggestione reducit in mentem quam sit in ambitu frivola consolatio, grave judicium, usus brevis, finis ignotus. » Recte enim ait Seneca : Ambitio scenam et theatrum querit.

Merito ergo S. Augustinus asserit se inter honores et laudes tremere. Sic enim ait serm. 3 *De Verbis Domini* : « Laudes vestre gravant nos potius, et in periculum mittunt. Toleramus illas, et tremimus inter illas. » Et homil. 30 : « Honor lo querere debet, non illum tu. » S. Hieronymus in *Vita S. Paula* : « Fugiendo, inquit, gloriam, gloriam Paula merebatur, que virtutem quasi umbra sequitur, et appellatorem sui fugiens, sequitur contemptores. » S. Chrysostomus, hom. 3 *in Genes* : « Gloria, ait, humana, tunc multo uberius fruimur, quando eam despiciamus. »

4. QUOD CUM ADMISSET MOYSES, CECIDIT PRONUS IN FACIEM, — humiliter deprecans Dominum ut seditionem hanc Core disiceret, atque in oratione responsum accepit, id quod sequitur :

5. MANE (1) NOTUM FACIET DOMINUS, QUI AD SE PERTINENT. — Ad hæc verba alludit Apostolus, I *Timoth. ii, 49*, dicens : « Cognovit Dominus qui sunt ejus, » ut ibi dixi.

ET SANCTOS APPLICABIT SIBI. — « Sanctos, » id est, a se sibi segregatos et electos ad sacerdotium ; sic et infra vers. 7 et alibi, *sanctus* vocatur segregatus ad sacerdotium.

7. PONITE THYMIAMA CORAM DOMINO, — coram Sancto sanctorum, in altari thymiama.

ISEE ERIT SANCTUS. — « Sanctus, » id est, segregatus et electus a Deo ad sacerdotium, ut dixi vers. 5.

MULTUM ERIGIMINI, FILII LEVI. — Hebraice, *multum vobis*, scilicet sumitis et arrogatis, q. d. Tu, o Core Levita, cum tuis valde superbis, qui non tantum in me et in Aaron, sed in Deum, qui hæc ordinavit et constituit, insurgis.

9. NUM PARUM VOBIS EST, QUOD SEPARAVIT VOS DEUS, etc., UT SERVIRETIS EI ? — Hebraice est eis ; Chaldaice, *pro eis* ; sed eodem hæc omnia redeunt : Core enim et ceteri Levitæ serviebant ei, id est Deo, pro eis, scilicet Israelitis.

Nota hic quanta sit dignitas esse Clericum, esse Levitam, dedicari Dei cultui, servire tabernaculo. B. Thomas Morus hæc ro gandeat et gloriabatur : nam in publica supplicatione ipse crucem sacerdoti præferabat, et vulgaris Clerici aut edicti minus obibat, serviebat sacerdoti sacrificanti, eique canenti ipse indutus superpellicium succinebat instar Custodis ; cumque Dux Norfol-

(1) Scilicet crastine die.

cis casu superveniens diceret hoc eum dedecere, esseque præter ejus dignitatem (erat enim tunc Morus Angliæ Cancellarius) regique Henrico displiciturum, respondit Morus: « Domino meo regi displicere non potest, quod ipsius regis Domino, Domino, inquam, dominantium, obsequium impendo. »

11. ET OMNIS GLOBUS TUUS (congregatio tua, gregales tui) STET CONTRA DOMINUM.

QUID EST ENIM AARON? — *g. d.* Quid fecit Aaron? nec enim ipse se ingressi sacerdotio, sed ad id a Deo vocatus est.

12. MISIT ERGO MOYSES, — scilicet legatum, ad absentes Dathan et Abiron, et etiam ad Hon; nam Core solus erat præsens Mosi.

NON VENIENS, — notumus venire.

14. REVERA INDUXISTI NOS IN TERRAM, QUÆ FLUIT IVIS LACTIS ET MELLIS. — Est sarcasmus, quasi dicant: Hæcine in deserto est terra fluens lacte et melle, in quam tu, o Moses, nos ex Ægypto inducturum promissisti? Unde Biblia Romana legit hæc sine interrogatione. Nam Hebræa et Chaldaea habent assertive: *Utique non induxisti nos in terram lactis et mellis.*

AN ET OCVLOS NOSTROS VIS ERUBERE? — Hebræice, *an oculos hominum horum*, qui videlicet nobiscum sunt, vis erubere? ut scilicet non videant tuas fraudes et imposturas, quasi dicant: Ideone vocas nos ad te, ut nobis perstringas, vel exerceas oculos, ne videamus tuas tæpnas, quibus per favorem Aaroni, utpote fratri tuo, sacerdotium, nobis ab eo exclusis, inique consignasti? sicut hæcenus nobis per dulcia tua verba et promissa oculos perstrinxisti, nosque dementasti, ut te ex opulenta regione Ægypti, sequeremur in sterile et aridum hoc desertum. Aliqui sic interpretantur, quod effossio oculorum fuerit pœna inobedientiæ et rebellionis, *g. d.* Etiamis nobis pro ista inobedientia et rebellionem, quod ad te non venimus, oculos erubere velis, non tamen veniemus ad te.

15. IRATUSQUE MOYSES VALDE, AIT AD DOMINUM: NE RESPICIAS SACRIFICIA EORUM. — « Sacrificia » vocat thurificationes: ne enim victimas obtulerunt hi rebelles, sed tantum thymiama, ut patet ex sequenti.

TU SCIS QUOD NE ASELIEN QUIDEM UNQUAM ACCEPERIM AB EIS, — *g. d.* Vide ergo, Domine, quam inique me ambitus, tyrannidis et dominatus accusent.

17. TOLLITE SINGULI THURIBULA VESTRA; ET PONITE SUPER EA INCENSUM, OFFERENTES DOMINO DUCENTA QUINQUAGINTA THURIBULA. — Seditiosi proceres, socii Core, erant 250, ut patet vers. 2; totidem hic numerantur thuribula, quia singuli cum Aaron de sacerdotio contendebant, illudque sibi arrogabant. Hinc potius thurificatione, quam maculatione victimarum voluit Deus explorari et declarari suam in hæc litem sententiam, quia pretiosa, longa et operosa fuisset 250 victimarum

immolatio: thymiama vero et thuribula ad manum erant. Adde thure omnium gentium ritu coli Deum, et thurificationem esse facilitimum, æque ac dignissimum Deo sacrificium.

Nota: Hæc 250 thuribula non fuerunt accepta ex tabernaculo, et altari holocaustorum: hæc enim thuribula erant Dei, Mosis et Aaronis; non autem horum rebellium, contra Deum et Mosen certantium; sed quemque sibi suum ex ære, ut patet vers. 39, levi opere fecisse thuribulum, vel antea, cum ad sacerdotium aspirare, et inter se conspirare ceperant, vel certe mox, ut Moses hæc eis facilitatem dedit, edixitque ut quisque suum afferret thuribulum cum incenso. Ita Abulensis.

18. QUOD CUM FECISSENT — 250 proceres seditiosi, *Ver. 18.*

non vero Core, Dathan, Abiron et Hon. Hi enim quatuor noluerunt venire ad Mosen, et ad tabernaculum, sed domi in suis tabernaculis manserunt ex superbia et contumacia: forte etiam, quia timebant ultionem Dei, quam viderant in Nadab et Abiu, quæque 250 eorum sociis thurificationibus postea obvenit, vers. 35.

19. ET COACERVASSENT (hi 250 proceres) ADVERSUM *Ver. 18.*

EOS (cum Mosen) OMNEM MULTITUDINEM. — Hi enim 250 seditiosi convocarunt multitudinem populi contra Mosen, ut singuli viderent hoc experimentum sui sacerdotii, illicque applauderent: non dubitabant enim quin facile et egregie thurificaturi essent. Atque hæc de causa Dominus omnem multitudinem, quasi iis consentientem et applaudentem disperdere voluit, sed deprecante Mose illi pepercit, solumque 250 proceres seditiosi perierunt.

Vide hic quam insipientes sint, qui vocatione sua non contenti, alienam invadunt, quamque sapienter dictum sit, et a sapientibus domorum epistyllis inscriptum:

Tu (clerice) supplex ora: tu (miles) protege: tuque (agricola) labora.

Si enim suo gradu et officio contentus fuisset Core cum suis, mortem corporis et anime non incurrisset. Prudenter Theopompus Pyliis, majores honores ipsi deferentibus, scripsit, « Mediocres honores tempore augeri, nimios aboleri. » Ita Plutarchus in *Lacon*.

APPARUIT CUNCTIS GLORIA DOMINI, — scilicet mirifica lux, et fulgor radiantissimus in columna nubis, representans Deum, Deique gloriam et majestatem.

20 et 21. LOCUTUSQUE DOMINUS AD MOYSEN ET AARON AIT: SEPARAMINI DE MEDIO CONGREGATIONIS HUIUS, UT EOS REPENTE DISPERDAM. — Jubeat hic Deus Mosen et Aaronem separari a toto populo, ut eum disperdat; unde patet populum applausisse rebellionem Core. Hinc Moses pro eo orat, dicens:

22. FORTISSIME DEUS SPIRITUM UNIVERSE CARNIUM. UNO PECCANTE, CONTRA OMNES IRA TUA DES

VIET? — *g. d.* Tu, Domine, es Deus creator, conservator et gubernator omnium spirituum, qui in omnibus corporibus sunt, eosque contines, et medullitus penetras (1), ut scias eorum intima (simili enim phrasi et sensu ait Moses cap. xxvii, vers. 16: « Providet Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc »). Cum ergo videas populum non peccasse rebellionem, sed tantum Core cum suis; populum vero ab eo seductum, indirecte tantum peccasse; quia scilicet novitatis avidus, ad novitatem hæc thurificationis et concertationis spectaculum ex curiositate accurrit, et arrisit: hinc obsecro te ne, propter unum rebellem Core, universum populum non rebellem disperdas.

23 et 24. ET AIT DOMINUS AD MOYSEN: PRÆCIPUE UNIVERSO POPOLO, UT SEPARETUR A TABERNACULO CORE ET DATHAN, ET ABIRON, — intellige et Hon, quia hi quatuor erant capita seditionis, ut patet vers. 1, et alios 250 ad seditionem excitant, hinc noluerunt venire ad Mosen et tabernaculum, ut ibi thymiama cum 250 sociis suis adolerent; manserunt ergo hi quatuor, singuli in suis tentoriis. Unde Moses ad eos ivit, eosque cum suis tabernaculis a terra absorberi fecit. Id magis patet vers. 31.

Docet hic Moses Prælatos, ut suam dignitatem apud alios, etiam parentes et cognatos, tueantur. Narrat Plutarchus de Fabricio Romano, qui Pyrrhum devicit, quod, cum senex æquo ad filium iam consulem contenderet, jussit eum filius æquo descendere et se consulem venerari; quem pater amplexus: « Recte, inquit, sapiis, fili, sentiens quibus præsit, et quantam imperii majestatem adeptus sis. » S. Paulus monet Timotheum Episcopum Ephesinum, ne se patiatur contemni: sic enim ait *epist. I*, cap. iv, 12: « Nemo adolescentiam tuam contemnat; » et Titum Episcopum Cretensem, cap. ii, vers. 15: « Nemo te contemnat. » Ita S. Paulus suam dignitatem contra obtractatores defendit tota *epist. II ad Corinthios*.

Ita S. Carolus Borromeus, vir humillimus, maledicta in suam personam congesta ferebat et dissimulabat, sed cum tangeretur ejus dignitas et jurisdictio Ecclesiastica, eam intrepide contra reges et principes tuebatur, eosque excommunicabat, atque pro hac causa libens se mortem et martyrium cum S. Thoma Archiepiscopo Cantuariensi subiturnum asserbat.

Ita Episcopalem potestatem contra Valentianum Imperatorem ejusque matrem Justinam constantem defendit S. Ambrosius, pro eaque morti non semel sese obtulit, atque eunucho minanti mortem, ni Imperatori in tradendo ecclesiam Arianis pareret, respondit: « Tu facies quod spaldones; ego patiar quod Episcopi. » Ita S. Chrysostomus suam dignitatem propugnavit contra

(1) Alloli et Maurer: Qui animantibus omnibus visum præbuit vitalem. *Cl. Gen. xi, 3; Job. xii, 10.*

Endoxiam, S. Basilium contra Valentem, S. Athanasium contra Constantium, Constantium et Julianum Apostatam, Gregorium I contra Mauritium Imperatorem, Gregorium VII contra Henricum IV.

Anno Domini 552, cum Theodora Augusta instaret, ut Vigilius Pontifex Anthemium Patriarcham, pulso Menna Catholico, restitueret, uti ante pontificatum promiserat, respondit: Malo quodvis supplicium pati, et milles mori potius quam hominem hæreticum, et a predecessoris suis damnatum revocare, et sententiam mutare. Et cum mulier cum suis, qui aderant, minis instaret, ad Diocletianum se, non ad Justinianum, quemadmodum arbitrabatur, venire dixit. Quare ita cæsus est, ut paululum abfuerit, quin tunc occideretur. Fugiens itaque in templum S. Euphemie, quod haud procul aberat, inde a grassatoribus trahitur, et injecto in collum fune, tanquam latro per totam urbem, usque ad vesperam, rapturum. Deinde carceri inclusus, pane et aqua aliquandiu ita patienter vixit, ut semper diceret se etiam majora meritum, si digna pro peccatis pœna irrogaretur. Alfonsus Ciaconus in Vita Vigili.

Anno 25 sui imperii, impurus Anastasius Episcopum Cœniandum audiens disertum admodum esse, et qui ora omnibus sententia de passo Deo assertoribus obtinere, eum hortatus est ut ad suam factionem desiceretur, pollicens eum quidquid petisset illico acciperem, Cui Episcopus: « Tu, inquit, potius ad Orthodoxos transi, ne, dum opinionibus impiorum hominum Severi, Eutychis et Dioscori amplecteris, æterno igni addearis, » simulque apprehendens Imperatoris clamorem: « Hæc, ait, vestis æquæquam te post mortem sequetur, o Imperator; sed sola te comitabitur pietas, ac virtutum habitus. Missam fac Ecclesiam, quam Christus suo redemit sanguine. Indoctus es, et ratiocinandi ignarus, neque ullum Ecclesiæ decretum perfecte intelligis, tantum imposturis et scurrilibus calumniis fatuos terres. Satis sit tibi dignitatis, quod imperator es: Antistes Ecclesiæ vexare noli. » Ad hæc Imperator pudore suffusus obtulit. Pauperissimus autem cum esset ille Episcopus, ne obolum quidem ab Imperatore voluit accipere, adeo libere erat, et solius in Deum fidei ac pietatis rationem habens; ita refert Zonaras, lib. III *Annal*.

Leontius Tripolis Lydiæ Episcopus, natione Myusus, animo fuit impio adversus omnes, et ore libero. Quodam tempore Concilio indicto, cum Eusebia Constantii uxor, superbia elata, ab Episcopis adoraretur, solus eam adulationem aspernatus domi mansit. At illa irritata, et animo inflammato, mittit ad eum expostulatum, pollicitationibus etiam hominum alliciens; se ecclesiam illi maximam extructuram esse, et afflatum pecunie præbituram, si se conveniret. Cui ille hoc modo respondit: « Istorum quidem si quid, imperatrix, exsequi volueris, non tam mihi te secto,

quam animæ tuæ gratum facturam; si me vero ad te venire voleris, debita Episcopis reverentia conservata, ut ego quidem ingrediar; tu autem statim de sublimi isto solo descendens, reverenter mihi obviam procedas, et caput meis manibus supponas, benedictionem acceptura; ac deinde ego sedeam, tu reverente adstes, cum jussu signo dato, sessura. Si hæc, inquam, tibi conditiones placuerint, veniam ad te; sin alio modo, non tam multa dabis, tam magna non poteris, ut nos honore Episcopis conveniente neglecto, divinum sacerdotii institutum violemus. Quæ cum renuntiata essent, exarsit iracundia mulier, non ferendum rata Leontii responsum, et vehementer commota, et multum conquesta, multumque muliebri bile et levi ingenio munita, rem marito exponit, eundemque ad supplicium de illo sumendum instigat. In vero ingenium Leontii animam magis laudat; placataque iram uxorem in gynæceum ablegat. Ita refert Suidas *Hist. in Leontio*, pag. 326.

26. RECEDITE A TABERNACULO HOMINUM IMPIORUM, ET NOLITE TANGERE QUE AD EOS PERTINENT, NE INVOLVAMINI IN PECCATIS (id est in penis peccatorum) EORUM, — unde hebraice est: *Ne consumamini in peccatis eorum*. Vide quam Deus vitari vult peccatorum consortia, quamque peccatum sit noxium et contagiosum.

27. DATHAN ET ABIRON EGRESSI STABANT IN INTROITU PAVILLIONIS SUORUM, CUM UXORIBUS ET LIBERIS, OMNIQUE FREQUENTIA, — famulorum scilicet, et ancillarum, eorumque parvulis. Hos enim parvulos proprie significat Hebr. *תפ*, quod tamen Septuaginta de more vertunt *supellectilem* (1).

28. IN HOC SCIETIS, QUOD DOMINUS MISERIT ME, UT FACEREM UNIVERSA, — que scilicet, in vestri ex Agypto educatione, totoque meo ducatu, ac præsertim circa Aaronis et filiorum ejus in sacerdotis electionem, feci.

29. PLAGA QUÆ AD CETERI VISITARI SOLENT, — quam Deus Judæis infligere solet, puta pestem, gladium, famem, etc.

30. SIN AUTEM NOVAM REM FECERIT DOMINUS (Hebraice, *si creaturam*, id est novam plagam, *creaverit Dominus*), UT APERIENS TERRA OS SUUM, — hiatus suum: hic enim metaphorice vocatur os. Ridicule ergo et insulse Hebræi ex hoc loco fabulantur terram proprie habere os absconditum, illudque a Deo creatum esse septimo die mundi, puta sabbato ad solis occasum: sabbato enim Deus quævis ab omni opere, uti docet Scriptura, *Gen. II*.

DEGLUTIAT EOS, ET OMNIA QUÆ AD ILLOS PERTINENT, etc., SCIETIS QUOD BLSPEMAVERINT DOMINUM. — Opus enim Dei, puta Aaronis sacerdotium saluumnti sunt, illudque non Deo, sed Mosi,

(1) Rosenmullerus *תפ* vertit *impubes sexus femine*: Conf., *infra*, xxxi, 48. Alii per *בנים* intelligentes liberos utriusque sexus. *תפ* vertunt *impubes* in genere.

ejusque favori iniquo et injusto attribuerunt; hoc autem est blasphemare: hoc enim erat ingens Dei injuria et contumelia. Blasphemia enim est, cum opus Dei tribuitur diabolo, vel homini, ut patet *Math. xii, 31*. Ita Abulensis

31 et 32. CONFESTIM LOQUITUR ET CESSAVIT LOQUI, DIRUPTA EST TERRA SUB PEDIBUS EORUM, ET APERIENS OS SUUM DEVORAVIT ILLOS, CUM TABERNACULIS SUIS, ET UNIVERSA SUBSTANTIA EORUM. — Nota: Eo tempore, quo 250 proceres, qui in seditione hæc erant socii Core, obtulerunt thymiam in tabernaculo, ibique a Deo igne afflati sunt, eodem Dathan, Abiron, Hon et Core rebellionis duces, nolentes ire ad Mosen et tabernaculum, domi suæ cum tentoriis totaque familia a terra absorpti sunt.

Nam Core non periisse igne cum 250 in tabernaculo, sed cum domi suæ mansisse, ibique a terra absorptum esse patet ex hoc vers. et vers. 27, in Hebræo, ubi expresse dicitur quod Core cum sua substantia a terra absorptus sit: idem colligitur ex vers. 24, ubi Moses jubet populo, ut recedat a tabernaculo Core, quia scilicet ipse jam jam a terra absorbendus erat; idem expresse dicitur cap. xxvi, vers. 10.

Nota hic pœnam ambitionis, rebellionis, inobediencie et murmuris. Nam non tantum hi quatuor duces, sed et ipsorum uxores, liberi, famuli, ancille totaque domus, cum rebus omnibus a terra absorpti sunt, idque ad detestationem tanti criminis, et ad terrorem populo intendendum: perinde ac in crimine læsa majestatis, domus reorum funditus destruantur. Erant enim hi rebelles et blasphemæ, rei læsæ majestatis divine. Hinc videtur quod hæ uxores, liberi et famuli dominis suis rebellibus consenserint, ambientes honorem hunc sacerdoti suis dominis, et consequenter sibi, suæque familie: si qui non consenserint, hi perierunt, eo quod non recesserint a tabernaculis eorum, uti jusserrat Dominus vers. 24. Parvuli etiam eorum, licet immoxii, absorpti sunt, quia parvuli sunt possessio parentum, ait Aristoteles, lib. V *Elthico*: morte ergo parvulorum puniti sunt parentes. Est enim Deus omnium vitæ necisque dominus, qui parvulis ipsi hæc morte potius benefecit. Verisimile est enim eos per remedium legis nature expiatis fuisse a peccato originali, itaque salvatos esse, qui si diutius vixissent, patrisissent forte, aut etiam parentibus deteriores evasisissent.

Excepit hic filios Core, de quibus dicitur cap. xxvi, vers. 10: « Et factum est grande miraculum, ut pereunte Core, filii ejus non perirent, » quia scilicet filii hi Core patris rebellionis non consentiebant unde per miraculum Deus effecit, ut Core cum tabernaculo suo absorpto, filii ejus non absorberentur, sed penduli in aere hærent, quoad terra absorbens tabernaculum Core, sub pedibus eorum rursum se conjungeret, et hiatus concluderet. Unde cap. xxvi, vers. 38, familia Core, quasi *superstes*, inter Levitas numeratur: atque

hi filii Core postea saneli habitii sunt inter Levitas, psalmosque plures vel composuerunt, vel decantantur, qui etiamnum eorum nomine, puta filii Core, inscribuntur, ut patet *Psalm. xlii, xliii, lxxxiv, lxxxvi, et I Paral. cap. xxvi, vers. 1*.

SUBSTANTIA. — Hebraice *כסות* *reclus*, quod opes quaslibet significat: unde ab Hebræo *reclus*, Gallicum *richesses* deducit Vatablus.

33. DESCENDERUNTQUE VIVI IN INFERNUM — proprie dictum; perperam enim Abulensis per infernum sepulcrum accipit. Cogita qualis hic fuerit descendendum, cum absorberentur, clamor et comploratio, quæ perclusus omnis populus fugit ab eis, ut dicitur vers. 34.

Hinc satis patet eos in æternum damnatos esse et detrusos in infernum; illud enim hic clare dici videtur. Accedit quod hi, in flagranti delicto, a furore Dei subito absorpti sunt: unde non videtur habuisse spiritum aut tempus penitendi. Hæc tamen rationes non omnino concludunt: potest enim per infernum accipi Purgatorium, et limbus Patrum. Potuerunt enim ipsi in ipso descensu per tantam cladem compungi, penitere et respicere, inquit Abulensis: hoc possibile fuit; sed parum probabile est ita evenisse. Unde eos in infernum damnatorum descendisse censet Epiphanius, Hieronymus, Beda, et ex his Bellarminus, lib. IV *De Christi anima*, cap. x. Vide hic quam puniantur rebelles murmuratores: nam, ut ait S. Ambrosius, *epist. 82*: « Immugiens terra in medio plebis scinditur, aperitur in profundum sinus, abripitur noxii, et ita ab omnibus mundi hujus ablegatur elementis, ut nec aerem hanstu, nec celum visu, nec mare tactu, nec terram contaminarent sepulcro. »

Quæres, an hi descendentes vivi pervenerint in infernum? Asserunt aliqui, estque probabile: hoc enim verba Scripture hic præ se ferunt. Verum probabilis est contrarium, scilicet eos vivos in infernum non pervenisse, sed vivos eo descendere cepisse, ut *descenderint vivi* significet actum inchoatum, non perfectum. Nam devorante eos terra, et continuo se concludente in via mortui sunt, ibique corpora remanserunt, animabus in infernum descendensibus. Ratio est, quia universalis lex mortis lata est in omnes homines: nam, ut dicitur *Hebr. ix, 27*, « statutum est hominibus semel mori, » a qua lege nemo eximendus est, nisi quod aliud cogat. Rursum, lex resurrectionis omnibus mortalibus statuta est: ergo et hi aliquando resurgent; ergo mortui sunt, non vivi: alioqui enim nunc eorum corpora immortalia essent in inferno, nec resurgerent in die judicii. *Tertio*, idipsum significat Moses, cum ait vers. 29:

« Si consuetæ hominum morte interierint, » *q. d.* Hi mortui non consuetæ, sed nova et insolita interibunt; et mixt: « Sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos, et omnia que ad illos pertinent, descenduntque vivos in infernum, » sciatis quod blas-

phemaverint Dominum. » Neo enim populus scire poterat eos vivos descendere, id est pervenire in infernum: sed ad hoc satis erat videre terram dehiscentem, et illos deglutiens, ut scilicet vivi descendere inciperent versus infernum: sic enim omnibus apparebat, omnesque violentas censebant et dicebant eos vivos descendisse in infernum. Loquitur enim Scriptura more vulgari hominum. Ita Abulensis, Lyranus, Hugo, Dionysius.

Simili morte plectetur Antichristus, cujus hi rebelles præcursores et typus fuerunt. De eo enim ejusque pseudopropheta dicitur *Apoc. xix, 20*: « Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis. » De quo vide ibidem Franciscum Riberam.

OPERTI HUMO. — Humus enim sive terra, his absorptis, mox se et suum os sive hiatus rursum conclusit.

35. SED ET IGNIS EGRESSUS A DOMINO INTERFECIT DUCENTOS QUINGAGINTA VIROS, QUI OFFEREBANT INCENSUM. — Hi 250 viri venerunt cum suis thuribulis ad Sanctuarium, quæ nolebant venire Core, Dathan, Abiron et Hon, cumque ex altari holocaustorum prunas acciperent, quibus imponenter thymiam, quod ingressi in Sanctum ponerent et adolerent in altari thymiamatis, stalam antequam ipsi Sanctum ingrederentur, ex altari holocaustorum ignis a Deo immisus, in eis insiluit, eosque combussit. Unde quod hic dicitur: « Qui offerebant incensum, » intellige, qui offerre volebant et attentabant (similis phrasia fuit vers. 33); necdum enim obtulerant, imo necdum ingressi erant Sanctum. Deo id nolente, ne illud contaminarent culpa et pena sua tam infami. Jam eodem tempore, quo hi 250 igne afflati sunt in tabernaculo Domini, Core, Dathan, Abiron et Hon domi suæ cum tabernaculis a terra absorpti sunt, ut dixi vers. 31. Vide ut hic puniantur, qui sacra contractant, et sacerdotium sibi arrogant, cum a Deo ad id non sint vocati, nec electi, uti dicitur vers. 40.

37. TOLLAT THURIBULA QUÆ FACIENS IN INCENDIO, — in loco incendiis, ubi combusti sunt 250 proceres.

37 et 38. QUONIAM SANCTIFICATA SUNT IN MORTIBUS PECCATORUM, — *q. d.* Thuribula hæc asserventur in monumentum sceleris et ultionis, quia ipsa Deo oblata sunt per ignem sacrum, et thymiam, quod eis hi 250 proceres imposuerunt, ut Deo illud adolerent in altari thymiamatis, licet necdum illud adoleverint, morte preventi: oblata, sunt ipsa Deo « in mortibus peccatorum, » id est eo tempore, quo Deus hosce 250 viros peccantes et rebelles morte punivit, afflans eos igne.

Hæc ergo thuribula quasi sanctificata fuerunt. *Primo*, per contactum ignis sacri, et thymiamatis, quod eis imposuerunt 250 proceres: hoc enim est quod hic subditur: « Eo quod oblatus sit in eis incensum Domino. » *Secundo*, sanctificata sunt per sanctam justitiam et vindictam, quam in proceres eis abutentes exercuit Deus, et hoc signifi-

An vivi pervenerint in infernum?

Respon-

dis negativè.

Ratio prima.

Secunda.

Tertia.

Parvuli ab peccatis parentum, cum ita absorpti sunt, qui jam?

cat in mortibus peccatorum. Tertio, sanctificata sunt, id est iussa sunt offerri tabernaculo, ibique asseruari ad sanctam et perpetuam huius ultionis memoriam: unde ex Hebræo verit Vatablus, *acerræ, sive thuribula ista sint peccatorum pro animalibus eorum, ut scilicet serventur in monumentum peccatorum, qui per ea animam, id est vitam, perdidit* (1).

41. MURMURAVIT AUTEM OMNIS MULTITUDO FILIORUM ISRAEL SEQUENTI DIE, CONTRA MOYSEN ET AARON, DICENS: VOS INTERFECISTIS POPULUM DOMINI, — populi scilicet partem, puta 250 viros atque Core, Dathan, Abiron et Hon, cum suis familiis.

42 et 43. CUMQUE OBIRETUR SEDITIO (2), et, MOYSES ET AARON FUGERUNT AD TABERNACULUM. — Hoc enim tutum est in omni persecutione asylum: atque hic ingens est persecutionis fructus, quod nos ad Deum ire compellat. Unde Jacobus eremita, cum ei demon minaretur, diceretque: «Tantum tibi inquam infamiam, ut nemo te aspicere velit,» respondit: «Agam tibi gratias, nam invitum inimicum tuum beneficio afficies, ut qui efficies, ut magis verser in Dei recordatione. Nam quo mihi plus est oliv, eo magis occupor in perpetua contemplatione divinæ pulchritudinis.»

(1) Alii per 253 hic intelligunt *cadaver*, ut vendendum sit, *inter cadavera eorum.*

(2) Hebr. est, cum congregaret se populus ad seditio-nem, et converterent se ad eos (Moysem et Aaron) occidendos, ut Jonathan addit.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moses duodecim virgas a 12 principibus tribuum accipit: inter eas floret sola virga Aaronis, eoque miraculo et indicio, Aaroni a Deo consignatur et confirmatur sacerdotium.

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere ad filios Israel, et accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis principibus tribuum virgas duodecim, et uniuersusque nomen superscribes virgæ suæ, 3. nomen autem Aaron in tribu Levi, et una virga cunctas seorsum familias continebit: 4. ponesque eas in tabernaculo fœderis coram testimonio, ubi loquar ad te: 5. quem ex his elegero, germinabit virga ejus: et cohibebo a me querimonias filiorum Israel, quibus contra vos murmurant. 6. Locutusque est Moyses ad filios Israel: et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus: fueruntque virgæ duodecim absque virga Aaron. 7. Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonii, 8. sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi: et turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt. 9. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel: videruntque et receperunt singuli virgas suas. 10. Dixitque Dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, et quiescant querelæ eorum a me, ne moriantur. 11. Fecitque Moyses sicut

tudinis. » Ita Theodoretus in *Philotheo*, cap. XXI. 45. RECIDITE DE MEDIO ACIUS MULTITUDINIS, — q. d. Vos, o Moses et Aaron, fugite extra castra, ut circumquaque omnia murmurantium castra deleam.

CUMQUE JACERENT IN TERRA — Moses et Aaron supplicantes pro populo; unde sequitur: «Dixit Moses ad Aaron: Tolle thuribulum, etc., mitte incensum, etc., ut roges pro eis.» Dixit hoc Moses ut Propheta, inspiratus a Deo, ex voluntate Dei: nam alias tantum licebat adolere thymiana in altari thymiamatis, non autem extra illud, inter populum et caesorum cadavera, ut fecit hic Aaron, dispensante Deo (3).

46. JAM ENIM EGRESSA EST IRA A DOMINO, ET PLAGA DESEVIT. — Et significat, id est: ira enim egressa a Domino, non erat aliud, quam plaga deserviens; fuit hæc plaga ignis, quæ e populo 14 millia et 700 combussit et incendit, ut patet ex vers. 49. An corpora horum fuerint per ignem plane consumpta et in cinerem redacta, ut vult Abulensis, an vero tantum ambusta, non liquet: neutrum enim hic exprimitur. Vide ut murmur hic rursus puniatur igne.

50. INTERITUS, — plaga ignis et incendii jam dicta.

(3) Pro *pergens cito*, hebr. עָרַץ, et *ira fac, defer*, scil. basilium seu thuribulum. Nam וְהָיָה videtur imper. hiphil, non particip. cal.

præceperat Dominus. 12. Dixerunt autem filii Israel ad Moysen: Ecce consumpti sumus, omnes perivimus: 13. quicumque accedit ad tabernaculum Domini, moritur: num usque ad interiectionem cuncti delendi sumus?

2. LOQUERE AD FILIOS ISRAEL, ET ACCIPE AB EIS VIRGAS SINGULAS, PER COGNATIONES (id est tribus) SUAS. — Duodecim enim virgas tantum accepit hic Moses, juxta numerum 12 tribuum, scilicet a qualibet tribu unam, præter virgam Aaronis.

Nota: Ob seditio-nem et murmur Core cum suis, contententis cum Aaron de sacerdotio, de quo cap. præcedenti, jubet hic Deus singulas tribus, earumque principes virgas suas afferre, ut per eas novo miraculo, solius virgæ Aaronis florentis, litem hanc dirimat, cique sacerdotium consignet et confirmet. Hinc videtur hoc miraculum contigisse eodem anno, quo confligit seditio Core, scilicet anno secundo egressus ex Ægypto, ut dixi cap. præcedent. vers. 2, qui fuit annus mundi 2435.

ET UNIUSCUIUSQUE NOMEN SUPERSCRIBES VIRGÆ SUÆ. — «Uniuersusque,» scilicet principis in qualibet tribu. Patet ex Hebræo, qui habet: *Et quisque (scilicet princeps) scribat nomen suum super virgam suam.* Erant enim omnes principes primogeniti totius populi, et singularum tribuum, ideoque præ cæteris, ad eos jus sacerdotii spectare videbatur: unde ad nomen de eo litem dirimendam, principum solum nomina inscripta sunt virgis duodecim, et decimæ tertiæ inscriptum est nomen Aaronis, qui erat primogenitus in tribu Levi; nam Levi primogenitum filium habebat Caath, hic Amram, hic Aaronem: erat enim Aaron senior Mose, fratre suo.

3. NOMEN AUTEM AARON ERIT IN TRIBU LEVI. — Hebræo est, *in virga Levi.* h. e. Septuaginta. Quælibet enim tribus, seu, ut sequitur, omnes familiæ unius tribus unam habebant virgam, cui inscriptum erat nomen principis seu primogeniti illius tribus. Quare valde verisimile est virgam hanc Aaronis et Levi aliam fuisse a virga Moysi, quæ ipse plagas Ægypto induxit, et mare Rubrum virga divisit; idque probatur primo, quia hæc virga vocatur hic Levi, non Mosis. Secundo, quia alioqui impar fuisset virgarum sors, cæterisque principes suspectum habuissent Aaronem et Mosen, si ipse fratri consignasset virgam illam, quæ tot portentorum fuerat operatrix, cum alii communem baculum sive scipionem pro virga sua acciperent; et consequenter ipsum miraculum florentis virgæ, non Aaroni, sed ipsi virgæ tribuissent. Virga ergo Aaronis communis fuit virga, et

similis virgis aliorum principum. Ita Abulensis, Cajetanus et alii. Unde Hebræi tradunt omnes hæc tredecim virgas fuisse ex eadem amygdalo, et Cyrillus in *Catena Francisci Zephyri*: «Erant, inquit, omnes virgæ amygdalinæ, de more ejus gentis, quæ ex ea potissimum arbore scipionibus utebatur; gerit enim talis arbor vigilantie sym-

bolum.» Amygdalus enim excellit in surculis, sive ramis rectis et præeris emittendis: quare valde apta est, ut ex ea scipiones senum, ac sceptra principum excendantur.

Audi quid de hac virga tradat vel sentiat S. Simeon apud Galatinum, lib. VI, cap. ult.: «Virga, inquit, illa quæ Moses et Aaron miracula faciebant in terra Ægypti, et postea in deserto floruit, ab ea arbore excisa est, quam Deus Mosi ostendit in deserto, ut aque amare dulces fierent. Et hæc arbor excisa fuit ab arbore vite, quæ in paradiso sita erat, angelorum manibus; quam miserunt Adæ, cum ille misisset Seth filium suum ad paradysum, misericordiam Dei imploratum de suo peccato. Dixeruntque angeli ad Seth, ut plantaret hanc arborem, quæ quam primum fructum faceret, misericordie Dei in eum descenderent, aperirentque portæ cæli, quæ obseratae sunt. Hanc autem arborem, seu potius ramum accepit Seth, plantavitque in deserto, quam postea Moses in deserto invenit, et ex ea virgam suam excidit, ideoque virga Dei dicta est. Cum autem venisset Israël ad Mara, neque illius aquas (erant enim amare) bibere posset, Deus ostendit Mosi hanc arborem, ut aquas illas redderet dulces. Et hæc est arbor illa, in qua Moses serpentem anemum imposuit, per quam Deus universum orbem salvum facere instituit, et mittere misericordiam suam super Adam, cum venerit rex Messias. Tunc enim hæc arbor fructus gestabit, quibus secundo aquæ amare efficiuntur dulces, purganturque primum peccatum, omniaque delicta quæ fecerunt, facturique sunt homines.» Insinuat crucem Christi ex hac arbore factam esse. Verum hæc redolent Judæorum commenta et fabulas.

4. PONESQUE EAS IN TABERNACULO FœDERIS CORAM TESTIMONIO. — id est coram arca testimonii, in qua scilicet erat testimonium, id est tabule legis, quæ testimonium erant, tum fœderis inter Deum et populum initii, tum voluntatis Dei, quid scilicet Deus vellet ab Hebræis fieri. Hinc videtur quod omnes hæ virgæ positæ fuerint in Sancto sanctorum, coram arca: unde et in illud postmodum relata est virga Aaronis, ut patet vers. 10, et *Hebr. ix, 4*, idque in signum et memoriale perpetuum tanti miraculi, quo Aaron designatus et confirmatus est pontifex, sicuti in eodem Sancto sanctorum erat manna, in signum et memoriale perenne alimonie, Hebræis date in deserto, et tabule legis a Deo acceptæ. Atque hæc virga Aaronis percussa videtur petra, cum dedit aquam, *Numer. xx*, ut colligitur ibidem vers. 9. De virga Moysi, quoniam devenit, incertum est, maxime cum Apolosus, *Hebr. ix, 4*, tantum virgæ Aaronis, quæ fronderat, meminert.

Virga
Aaronis
florens
alia fuit
a virga
Moysi.

Virga
hæc fuit
quæ
percussa
est
petra
in
amygda-
lo.

Vers. 5. 5. QUEM EX HIS ELEGERO, GERMINABIT VIRGA EJUS (causas symbolicas hujus germinationis afferam vers. 8.) ET COHIBEO A ME (id est quiescere faciam, et, ut Septuaginta, auferam a me) QUERIMONIAS FILIORUM ISRAEL.

Vers. 6. 6. FURBENTQUE VIRGAE DUODECIM, ABSQUE VIRGA AARON. — Eugubinus et Hebraei hunc locum putant male esse versum. Putant enim ipsi, non tredecim hic, sed tantum duodecim fuisse virgas, aequae ad tribus. In Hebraeo enim sic est ad verbum: *Fuerunt virgae duodecim, et virga Aaronis in medio virgarum eorum.* Verum duodecim fuisse tribus, et consequenter virgas, praeter tribum et virgam Levi et Aaronis, patet *Numer. 1, 5 et seq.*, et vers. 49. Tribus enim Joseph divisa erat in duas, Ephraim scilicet et Manasse: unde Levi non numerabatur inter duodecim tribus; et hoc noster Interpres hic significari intellexit, cum dicitur: « Et virga Aaron in medio virgarum eorum, » scilicet duodecim virgarum aliarum tribuum et principum erat posita, tanquam decima tertia. Tribus enim Levi, licet in sorte et hereditate terrae Chanaan dividenda, non numeraretur, numeratur tamen ubi de sacris et sacerdotio (uti hic) agebatur.

Vers. 7 et 8. 7 et 8. QUAS CUM POSUISSET MOYSES CORAM DOMINO, etc., SEQUENTI DIE REGRESSUS, INVENTI GERMINASSE VIRGAM AARON (qui erat primogenitus) IN DOMO (id est tribu) LEVI. — Clarum erat hoc miraculum et indicium electionis divinae, quod scilicet Aaron a Deo designatus esset pontifex; nam haec virgae erant prorsus aridae et siccae, erant enim scipiones, quales habent viatores vel pastores ovium: unde naturaliter reviviscere et revirescere non poterant.

8. ET TURGENTIBUS GEMMIS (baecis) BRUPERANT FLORES, QUI FOLII DILATATI (folia enim foris dilatantur et decidunt, cum flores in amygdala aliove fructu convertuntur), IN AMYGDALIS DEFORMATI SUNT, — *q. d.* Forma florum mutata et desinente, gemmae eorum transformatae sunt in fructus amygdalarum. Hebraice est: *Et ecce virga protulit germen, et floruit florem, et reddidit amygdalas.* Primo ergo virga haec protulit germen, mox florem, et statim fructus, eodem pene tempore. Per germen intellige, non frondes et folia, sed baecae sive gemmas, uti verit Noster. Haec enim baecae sive calyculi, mox se aperiendo, et sua folia dilatando, in flores ac deinde in fructus maturaverunt et conversi sunt. Amygdalus enim prius forte quam frondeat; solet enim baecae et flores ante frondes emittere. Haec ergo virga amygdalina ante frondes, primo baecae, secundo flores, tertio fructus emisit, eosque maturos, idque subito. Unde hebraice est, et *ablativus amygdala*, id est, habuit amygdala jam matura, et perducta ad justam suam grossitudinem, aequae ac maturitatem, uti sunt pueri grandiores et perfecti, cum ablatantur.

Hinc satis liquet virgam hanc Aaronis amygdal-

dalnam fuisse; alioqui enim si pomus fuisset, aut pirus, non amygdala, sed poma, vel pira produxisset.

Nota, hic triplex fuisse miraculum: *primum*, quod virga arida germinavit baecae; *secundum*, quod eodem tempore baecae hae subito conversae sint in flores; *tertium*, quod iidem flores subito conversi sint in fructus, puta in amygdala. Censet probabiliter Abulensis, hanc virgam deinceps nunquam fuisse desiccata, sed semper mansisse cum floribus, vel potius fructibus, tum quia perfecta sunt Dei opera et miracula; tum quia virga haec perenne fuit memoriale et testimonium apud posteros rei geste, scilicet quod per hanc virgam florentem, Aaronis familiae esset sacerdotium consignatum: hoc enim posteris probari non poterat per virgam siccam, sed virentem. Pari enim modo manna idem semper, suique simile et incorruptum, servatum fuit in tabernaculo, ut posteris certam faceret fidem illius manna, quod Deus patribus eorum dederat in deserto.

Apposite vero amygdalo hic, in declaratione Aaronis pontificis, usus est Deus: quia amygdala prima inter arbores floret, primaque suas baecae et flores producit: unde hebraice vocatur *קקו scaked*, id est evigilans, quod prima inter arbores post hiemem evigilet et floreat. Hinc illud *Jerem. 1, 10*: « Virgam vigilantem ego video; » alii vertunt, *virgam amygdalnam ego video*. Haec ergo virga amygdalina apposite significat hujus primogenituram (haec enim inter filios est instar amygdali, primo florentis inter arbores), id est sacerdotium, ad Aaronem, cujus erat haec virga, pertinere. Fertur quoque amygdalus postrema inter arbores sua folia amittere, ait Philo, lib. III *De Vita Moysis*: Inque hic significabat longum, et quasi perennem virorem sacerdotii Aaronici.

Audi S. Ambrosium, lib. X, *epist. 82*: « Virga, inquit, illa Aaronis florens « quid aliud ostendit, nisi quod nunquam sacerdotalis marcescat gratia, et in summa humilitate habeat in suo munere, commissae sibi potestatis florem. » Addit Ambrosius hoc amygdali florentis signum contigisse Aaroni jam senex, et vergente ad mortem (erat enim ipse hoc tempore ut minimum 86 annorum), ut significaretur, quod « populus senior et sacerdotalis, » puta Iudaeis et Aaronibus, « longaeve infidelitatis vetustate cariosus, ultimis mundi temporibus, imitatione Ecclesiae reformatus, in nova studia fidei et devotionis emortuus jam tot saeculis florem, per redivivam gratiam immensus sit. »

Symbolice et tropologicae, haec virga significat qualis debeat esse Pontifex, et Pastor, scilicet primo, eum debere esse vigilantem: amygdalus enim, ut dixi, vigilantiae est exemplum; amygdalus enim, ut dixi, vigilantiae est exemplum et symbolum. Secundo, activum, agitem, expeditum in omni opere et in profectu virtutum. Sic enim haec amygdalus subito, et pene simul, baecae, flores et fructus produxit. Tertio, laboriosum, patient-

Tertio,

tem, fortem et strenuum. Amygdalus enim, cum prima inter arbores floreat, necesse est ut prima frigora, pluvias, grandines et ventos excipiat ac superet. Quarto, austere vite et mortificationi addictum. Amygdala enim amara sunt. « Aspera, ait Nyssenus, lib. *De Vita Moysi*, agens de hac virga, et continens duraque debet esse exterius sacerdotis vita; intus autem in oculo, suave quoddam edulium continere, quod tunc manifestatur, cum maturum fuerit, cumque corruptus fuerit stipticus et circumfusus cortex, et lignea nuclei testa defracta. » Amygdalus, inquit Philo, significat opus esse aspero conatu et labore, ut quis dulem virtutis fructum assequatur: ut quis enim fructum amygdali fruat, debet prius durum perfringere corticem quo fructus contegitur.

Talis virga fuit S. Nicolaus Episcopus Myrensis factus: licet enim pristini ejus mores accurata castigatione essent compositi, haud tamen ignorans aliam esse privati hominis rationem, aliam magistratum gerentis, vitam omnem moreoque pro dignitate transformandos putavit. Igitor unica in die refectioe, eaque vespertina contentus, totum diem publicis negotiis studioso impendebat. Inter oceanandum nunquam sacrorum librorum aberat lectio, vel certe aderant sacerdotes eruditione et vita probati, a quibus suaviori aliquo animi cibo alebatur. A mensa in cubiculum se recipiens, tunc in coelestium contemplationem campum diffundebat, et animum diurnis alienique curis distractum nocturna meditatione collectum refolvebat. Inter quas delicias meliore nocte parte absumpta, tandem demissa humi membra brevi admodum somno neglectiori, quam antea solebat, in qua nullus omnino esset thior aut factus, sed castigatae potius humilitatis et modestie significatio: nec enim alio quovis pacto poterat sapientius aut facillius sacerdotum in vestitu luxuriam amputare. Et tamen tantum abfuit, ut ea res aliquid detraxerit de opinione, ut etiam multum auxerit. Ita habet ejus Vita.

S. Andreas Carmelitanus, cujus cum quinquaginta octo esset annorum, unanimem in Episcopum Fesulanum Canonice electionem Spiritus Sanctus per os infantis prodigioso confirmavit suffragio; ipse enim ad devota semel, sed semper bene tuende castitatis custodiam, per magnam sobrietatem corpus suum assidue macebat, illiusque nuditatem sub vestimentis ferrea cingebat catena, nec alii lecto, quam vitium sarmensis, indormiebat: feminarum praeterea colloquia, in illa tam gravi jam aetate non aliter, quam secunda quaedam vitabat semina vitiorum, uti habet ejus Vita.

Laudabile est quod de Pio II Pontifice legitur, cujus tum aliae multae virtutes feruntur, tum haec ipsa, quod mediocri cibo uti solitus esset, non lauto, non delicato, eoque semper fuerit contentus quod apponeretur, quodcumque esset: vino

vero parcissime sit usus, eoque bene diluto. Mensam artificiosam ita contempsit, ut apparatu non Pontificio, sed humili ac prope rusticano sit usus. Inter edendum de studiis horum artium loquebatur, memoriam veterum repetens. Ejus voluptas omnis, quodcumque a munere publico vacabat, in lectione et scripture frequenti posita erat. Libros plus quam sapphros et smaragdus charos habuit, quibus chrysolithorum magnam copiam inesse dicebat. Rara veste utebatur, et argento frugali magis quam regio. Ita Platina et alii.

De Juliano Cesarino Cardinale illud memoriae proditum est, fere illum in suis vestibus cubitasse, interulam intimam, non ex lino, sed ex panno gestasse, longa exercuisse jejunia, omnibus sextis feris pane et aqua jejunasse, quotidie Missam celebrasse, denique ut hoc etiam addamus, ita in elemosynis profusum fuisse, ut a suis alter Martinus appellaretur. Ita noster Platina, lib. *De Officio Cardin.* cap. xiii.

Allegorice, virga frondens est Christus puer, flores est adolescens, fructificans est vir nos redimens. Rustum virga est Christus, fructus amygdalium est Christi doctrina, quae exterius prima fronte amara videtur, sed interiori plena est suavissimo scientiae et sapientiae sensu. Secundo, Christus in paschate, instar amygdali primo floruit, id est primo resurrexit; ipse enim est primitiae resurgentium. Ita S. Gregorius, lib. XIV *Moral.* cap. xxix. Christus ergo a mortuis resurgens est virga per potentiam, flos per fragrantiam, fructus per saporis dulcedinem, frondes per sedulam protectionem, qua suos ab aestu tentationum protegit et tuetur. Ita Rabanus et S. Bernardus, homil. 2 *super Missus.* Tertio, idem Bernardus et Rupertus per virgam hanc quoque accipiunt B. Virginem, per florem Christum, iuxta illud *Isa. xi, 1*: « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. »

Sic et S. Augustinus, serm. 3 *De Tempore*, tom. X: « Virga, ait, Aaron, virgo Maria fuit, qua nobis Christum verum sacerdotem concepit et peperit. Quod ergo haec virga nubes produxit, imago Domini corporis fuit. Nux enim trinan habet in suo corpore substantiae unionem, corium, testam et nucleum. In corio caro, in testa ossa, in nucleio interior anima comparatur. In corio nubes carnem significat Salvatoris, quae habuit in se asperitatem vel amaritudinem passionis. In nucleio interiorum declarat dulcedinem deitatis, quae tribuit pastum, et luminis subministrat officium. In testa lignum interserens cruces, quod non descevit id quod foris et intus fuit, sed quae terrenam et caelestia fuerunt, mediatoris ligui interpositione sociavit, ut ait Apostolus, *Coloss. 1, 20*. »

Anagogice, virga haec florens significat resurrectionem, in qua baecae, flores, fructus et frondes sunt quatuor dotes corporis gloriosi, scilicet agilitas, claritas, subtilitas et impassibilitas. Ita S. Augustinus, serm. 99 *De Tempore*.

Exemplum anagogicum Patrum Ecclesiae.

Quis Deus usque est virga amygdalina?

Aaron erat 86 annorum, cum virga eius egit floruit.

Symbolice amygdalus inquit qualis debeat esse vita pastoris. Secundo.

Allegorice virga florens est Christus dominus doctus et resurgens.

Item B. Virgo.

Anagogice virga florens significat resurrectionem.

9. PROTULIT ERGO MOYSES OMNES VIRGAS DE CONSPPECTU DOMINI, AD CUNCTOS FILIOS ISRAEL. — Requiratur, inquit Origenes, *homil. 6*, et refertur can. *Licet, viii, Quæst. 1*, in ordinando sacerdote populi presentia, ut sciant omnes quod qui præstantior est ex omni populo, qui doctor, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligatur ad sacerdotium.

12. DIXERUNT AUTEM FILII ISRAEL AD MOYSEN: ECCE CONSUMPTI SUMUS, OMNES PERIVIMUS, — quasi dicant: Magna pars populi consumpta est hisce plagis tui, puta plus quam quindecim millia, ut patet cap. præced.; itaque omnino timendum est ne omnes pari modo consumamur et pereamus, si vel leviter aliquando Deum offendamus aut murmuramus; maxime cum quicumque ad ta-

bernaculum accedit, ut Deo adoleat aut sacrificet, protinus ab eo occidatur, quasi dicant: quid ergo consilii, ne moriamur? quibus respondet Dominus, cap. seq., vers. 1, scilicet ut Aaronem, quasi pontificem designatum, deprecatores apud Deum, in quavis populi offensa adhibeant, ideoque eum cum suis posteris, utpote sacerdotibus, alant dando eis decimas et primitias. Nota: Pro *peribimus*, cum Hebræis, Septuaginta et Romanis corrigendum est *perivimus*, quasi dicant: Ita certo peribimus, ac si jam perissemus, ita certum est nos perituros esse, ac si jam id factum esset, ac si jam essemus in fossa sepulti (1).

(1) Hebr. est, *en exspiramus, interimus, omnes perimus!*

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pro sorte hereditaria, alimonia et stipendio Deus sacerdotibus consignat victimas, primitias et oblationes: Levitis vero, vers. 21, decimas. Secundo, vers. 26, Levitis jubet ut ex decimis suis decimas dent sacerdotibus, easque meliores et selectiores.

1. Dixitque Dominus ad Aaron: Tu, et filii tui, et domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarii, et tu et filii tui simul sustinebitis peccata sacerdoti vestri; 2. sed et fratres tuos de tribu Levi, et sceptrum patris tui sume tecum, præstoque sint, et ministrant tibi: tu autem et filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii. 3. Excubabuntque Levitæ ad præcepta tua, et ad cuncta opera tabernaculi: ita duntaxat, ut ad vasa Sanctuarii et ad altare non accedant, ne et illi moriantur, et vos pereatis simul. 4. Sint autem tecum, et excubent in custodiis tabernaculi, et in omnibus caeremoniis ejus. Alienigena non miscabitur vobis. 5. Excubate in custodia Sanctuarii, et in ministerio altaris, ne oriatur indignatio super filios Israel. 6. Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israel, et tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus. 7. Tu autem, et filii tui, custodite sacerdotium vestrum; et omnia quæ ad cultum altaris pertinent, et intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur: si quis externus accesserit, occidetur. 8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificentur a filiis Israel, tradidi tibi et filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna. 9. Hæc ergo accipies de his, quæ sanctificantur et oblata sunt Domino. Omnis oblatio, et sacrificium, et quidquid pro peccato atque delicto reddidit mihi, et cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, et filiorum tuorum. 10. In Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi. 11. Primitias autem, quas voverint et obtulerint filii Israel, tibi dedi, et filiis tuis ac filiabus tuis, jure perpetuo: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. 12. Omnem medullam olei, et vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi. 13. Universa frugum initia, quas gignit humus, et Domino deportantur, cedent in usus tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. 14. Omne quod ex voto reddiderint filii Israel, tuum erit. 15. Quidquid primum erumpit et vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit: ita duntaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias,

et omne animal quod immundum est, redimi facias: 16. ejus redemptio erit post unum mensem, sicliis argenti quinque, pondere Sanctuarii. Sicliis viginti obolos habet. 17. Primogenitum autem bovis et ovis et capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino, sanguinem tantum eorum fundes super altare, et adipem adolebis in suavissimum odorem Domino. 18. Carnes vero in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, et armus dexter, tua erunt. 19. Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Israel Domino, tibi dedi, et filiis ac filiabus tuis, jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis. 20. Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos; ego pars hereditas tua in medio filiorum Israel. 21. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem, pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis: 22. ut non accedant ultra filii Israel ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum, 23. solis filii Levi mihi in tabernaculo servantibus et portantibus peccata populi: legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebunt, 24. decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum et necessaria separavi. 25. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 26. Præcipe Levitis, atque denuncia: Cum acceperitis a filiis Israel decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ, 27. ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis quam de torcularibus: 28. et universis quorum accipitis primitias, offerte Domino, et date Aaron sacerdoti. 29. Omnia quæ offeretis ex decimis, et in donaria Domini separabitis, optima et electa erunt. 30. Dicesque ad eos: Si præclara et meliora quæque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area et torculari dederitis primitias: 31. et comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quam familiæ vestræ, quia prelium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii. 32. Et non peccabitis super hoc, egregia vobis et pingua reservantes, ne polluat is oblationes filiorum Israel, et moriamini.

1. TU ET FILII TUI PORTABITIS INIQUITATEM SANCTUARIUM, — *q. d.* Tu et tui posteri, utpote sacerdotes, dabit is penas, si quid peccatum fuerit a quopiam et populo, in caeremoniis Sanctuarii, aut si externus quis eis se immisceat, vestra negligentia, aut timore et dissimulatione. Jam enim vos confirmavi in sacerdotio, auctoritatemque per duo miracula enarrata cap. xvi et xvii, apud populum vobis conciliavi: vestrum ergo est sacra Dei et sacerdotii jura animose tueri.

2. ET SCEPTRUM PATRIS TUI SUME TECUM. — «Sceptrum,» id est tribum. Hebræum enim *שֵׁבֶט* *scēbat* et *sceptrum* et *tribum* significat. Quælibet enim tribus suam habebat virgam sive sceptrum, ut dixi cap. xvii, 3. Unde Septuaginta vertunt, *populum patris tui*, scilicet Levitas oriundos ex Levi patre tuo.

3. EXCUBABUNTQUE LEVITÆ AD PRÆCEPTA TUA, — ut ea implent, seu famuli vigiles, qui stant et quasi excubant, expectantes herorum mandata et imperia; unde hebraice est: *Custodiant custodiam tuam*, id est exactissime et diligentissime custodiant præcepta tua. Hoc enim studium et diligentiam significat hæc repetitio custodiæ.

ET AD CUNCTA OPERA TABERNACULI, — ut scilicet ea custodiant et portent, cum movenda sunt castra; deponant et erigant, cum figenda sunt castra.

NE ET ILLI MORIANTUR ET VOS. — Illi, propter transgressionem, puta contactum sacrorum eis vetitum; vos, propter omissionem et negligentiam, qua eos sacris non prohibuistis.

4. ET IN OMNIBUS CÆREMONIIS EIUS. — Cæremoniæ hic vocantur ministrationses religiosæ Levitarum circa tabernaculum ejusque vasa, quas commemoravi vers. 3. Ubi nota: Idem, aut pene idem sunt hæc quinque, scilicet exornatio, opera, ministrationses, custodiæ, caeremoniæ tabernaculi; hæc enim omnia non aliud significant quam officia et ministeria, quæ obunda erant Levitis et sacerdotibus circa tabernaculum. In his enim excubare debent sacerdotes, æque ac milite: i. castris, atque in his militare bonam militiam, ut ait S. Paulus.

EXCUBATE IN CUSTODIA SANCTUARI ET MINISTERIO ALTARIS, NE ORIATUR INDIGNATIO SUPER FILIOS ISRAEL. — Nota: Deus hic minatur se negligentiam sacerdotum et sacerdotum ultimum in populum, quia populus cum sacerdotibus unum facit corpus et rempublicam, et populi est alere sacerdotes, itaque curare, ut sacra rite ab eis obeantur. Sacerdotum ergo est rite sacra tractare, itaque mediatores se inter Deum et populum interponere, atque ab eo iram Dei avertere.

Audiant hæc Christiani et sacerdotes novæ Tes-